

Psykisk mishandling i nære relasjoner

Juridisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2017

Kand.nr: 486, 399

Antall ord: 9052 inkl. fotnoter

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	Feil! Bokmerke er ikke definert.
1.1 Presentasjon av tema, problemstilling og avgrensning	Feil! Bokmerke er ikke definert.
2 Metode	5
3.Hoveddel	6
3.1 Innledning	6
3.2 Aktuell bestemmelse	7
3.2.1 Bakgrunnen	7
3.2.2 Ordlyden i straffelovens §282.....	8
3.3 Straffbarhetsvilkårene	8
3.3.1 Lovkravet/ legalitetsprinsippet.....	8
3.3.2 Ingen straffefrihetsgrunn.....	9
3.3.3 Subjektiv skyld.....	9
3.3.4 Strafferettslig tilregnelig	10
3.3.5 Rettsvilfarelse	11
3.3.6 Straffeutmåling	11
3.4 Den objektive gjerningsbeskrivelsen	12
3.4.1 Nærmere om "andre krenkelser"	12
3.4.2 Nærmere om alvorlig mishandling	13
3.4.3 Nærmere om gjentatt mishandling.....	14
3.5 Vernede persongrupper	16
3.6 Grov mishandling i nære relasjoner	16
3.7 Etterforskningen.....	17
3.7.1 Anmeldelse eller andre omstendigheter.....	18
3.7.2 Rimelig grunn til å etterforske	19
3.7.3 Straffbart	20
3.7.4 Forfølges av det offentlige	20
3.7.5 Beviskravet og bevisbyrden.....	20
3.7.6 Spørsmål om tiltale	21
3.7.7 Påtale.....	22
3.8 Utfordringer ved etterforskningen av psykisk mishandling.....	23
3.8.1 Omfattende lovbestemmelse	24
3.8.2 Voldsregimet.....	24
3.8.3 Store krav til etterforskeren	24
3.8.4 Forskjellen fra andre straffebud	25
3.8.5 Det synbare	25
3.8.6 Kontrollerende atferd eller psykisk vold?.....	26
4. Avslutning.....	27
5. Litteraturliste.....	29

1. Innledning

“Det er den psykiske volden som er verst. Det å gå å vente.” (Storberget, 2007).

Temaet for denne bacheloroppgaven er psykisk mishandling i nære relasjoner som er regulert i straffeloven av 2005¹ §§ 282 og 283. Bestemmelsene ble tilføyd ved lov 19.juni 2009 nr. 74 og erstatter § 219 i gammel straffelov av 1902².

Valg av tema og problemstilling er foranlediget av at vi som politistudenter har fått erfare at det ofte er den fysiske volden som står i sentrum og som fanger politiets og medias oppmerksomhet. Gjennom Krisesenteret har vi erfart at det er flere som blir utsatt for psykisk mishandling enn fysisk og at konsekvensene av psykisk mishandling kan være vel så store og traumatiske som den fysiske. Vi har fått et bilde av hvor alvorlig situasjonen er for ofre for psykisk mishandling og hvordan de har et stort behov for å bli sett og hørt i det norske rettssystemet.

I ordenstjenesten har vi begge følt på utfordringene knyttet til psykisk mishandling. Vi har vært første patrulje på stedet hvor meldingen gikk på fysisk mishandling i nære relasjoner eller husbråk. Da vi ankom stedet var det ingen tegn til fysisk mishandling. I etterkant av slike oppdrag har vi sittet igjen med følelsen av at noe ikke stemte. Dette har generert tanker om vi kanskje kunne løst oppdraget på en annen måte eller fulgt det opp i etterkant av oppdraget. Hva kom denne følelsen av? Hadde vi for lite kunnskap om psykisk mishandling? Visste vi hva psykisk mishandling i det hele tatt var?

For de aller fleste er det en selvfølgelighet å føle seg trygg i sitt eget hjem og i relasjoner til de som står en nært. Likevel er det slik at mishandling i nære relasjoner er et betydelig samfunnsproblem. For de fornærmede og pårørende i saken er det ofte snakk om store helsemessige påvirkninger, både av psykisk og somatisk karakter. De kan også lide av

¹ Straffeloven 2005, Lov 20 mai 2005 nr.28 om straff

² Straffeloven 1902, Almindelig borgerlig Straffelov 22 mai 1902 nr.10

økonomiske konsekvenser i form av tapt lønn og behov for materielle tilpasninger i hverdagen.

Det følger av politiloven³ § 2 nr.1 at politiet skal beskytte personer mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet. Videre følger det av bestemmelsens nr. 2 at politiet skal forebygge kriminalitet og andre krenkelser. For at politiet skal være i stand til å beskytte borgerne mot å bli utsatt for psykisk mishandling, både gjennom å forebygge og bekjempe slik kriminalitet, er vi avhengig av kunnskap om psykisk mishandling og strl. §282.

Slik vi ser det vil økt kunnskap og forståelse for hva som skal til for at påtale skal kunne ta ut tiltale og at domstolen skal kunne avsi dom på bakgrunn av psykisk mishandling, være med på å gjøre den enkelte polititjenesteperson i bedre stand til å gjennomføre nettopp dette.

Kunnskap er makt og kunnskap om psykisk mishandling vil medføre at politiet utfører sitt daglige virke på en slik måte at vi er i stand til å forebygge og bekjempe tilfeller av psykisk mishandling. Videre har også den norske staten en plikt til å sikre kvinner rett til frihet og beskyttelse mot inhumanitet. Dette kommer frem av FNs kvinnekonvensjon⁴ og ble vedtatt i desember 1979. Her er det viktig å understreke at det ikke kun er kvinner som er utsatt for psykisk mishandling, men at Norge som stat har en egen plikt ovenfor kvinnenens frihet og beskyttelse mot inhumanitet.

Bacheloroppgavens formål er sammensatt. Det første målet er å redegjøre for de juridiske vilkårene som må være oppfylt for å bli straffet etter de aktuelle straffebud. Det andre målet er å belyse noen forhold og vurderinger som kan bidra til økt kunnskap om hva som skal til for å bli dømt for psykisk mishandling i nære relasjoner. Dette for at politiet kan nyttiggjøre dette i konkrete oppdrag og etterforskning, for igjen å sikre og legge til rette at de som oppfyller straffebudenes vilkår blir tatt og dømt.

1.1 Presentasjon av tema, problemstilling og avgrensning

Straffeloven § 282 legger til grunn at mishandling i nære relasjoner kan straffes med fengsel inntil 6 år. Av § 283 følger imidlertid at grov mishandling i nære relasjoner kan straffes med fengsel inntil 15 år. Vi har valgt å begrense oss til å behandle psykisk mishandling som

³ Politiloven, lov 4 august 1995 nr.53 om Politiet

⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-15-20122013/id716442/sec1#KAP4-1>

omfattes av ovennevnte straffebud. I vår bacheloroppgave vil vi bare behandle psykisk mishandling som etter forarbeid til straffelovens §282 er å betegne som «andre krenkelser» og ikke fysisk mishandling.

Vi har videre valgt å bare gå inn på psykisk mishandling jf. straffelovens §282 bokstav a) mistenkte/siktedes nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer. Vi har dermed ekskludert blant annet; noen andre i sin husstand eller noen i sin omsorg, som for eksempel sønnen og datteren i huset, da dette kan bli for omfattende i forhold til oppgavens størrelse.

Problemstillingen vi ønsker å besvare lyder dermed slik;

Hva skal til for å bli dømt for psykisk mishandling i nære relasjoner?

2. Metode

I oppgaven vår skal vi anvende en juridisk metode⁵ for å besvare problemstillingen vi har valgt. Gjennom den juridiske metoden vil vi se på hvordan rettsregelen blir anvendt. Videre, for å komme frem til et begrunnet svar i oppgaven skal vi benytte oss av rettskildefaktorer og faglitteratur som er sentrale og berører bestemmelsen vi har valgt. Det vil si at vi kommer til å trekke informasjon ut av rettskildefaktorene, rettspraksisen, forarbeidene til loven og dommer som er tidligere anvendt på området. Her blir rettspraksisen og dommer som foreligger på temaet være svært sentralt for å belyse problemstillingen.

Søkene våre rundt lovteksten og forarbeidene er foretatt gjennom lovdata.no og rettsdata.no. Vi har da tatt utgangspunkt i §282 etter den nye straffeloven og §219 etter den gamle. I fasen hvor vi innhentet juridisk litteratur fant vi fort ut at det var store utfordringer og lite rettspraksis som kun omhandlet psykisk mishandling i nære relasjoner og som kunne belyse dette temaet. Her så vi heller at den psykiske mishandlingen ble brukt til å styrke bevisførselen rundt den fysiske mishandlingen. Grunnen til dette kan være, som senere beskrevet, at det skal mye til for å utelukkende bli dømt for psykisk mishandling i nære relasjoner alene.

I denne besvarelsen har vi tatt for oss strl. §282 og §283. Her har vi trukket ut enkelte ord og

⁵ Erik Magnus Boe, Grunnleggende juridisk metode; En introduksjon til rett og rettstenkning 3.utg

begreper og videre tolket disse. Et eksempel på dette er *andre krenkelser*. Ordlyden kan ha en verdi, mens bakgrunnen og hensikten med ordlyden kan være en helt annen.

Ordlydstolkningen må derfor ses i sammenheng med rettspraksis og forarbeider som er gjort.

Vi har sett på forarbeidene som er gjort til mishandlingsbestemmelsen for å se hva lovgiver har ment. Dette mener vi er relevant for besvarelsen, da vi fikk en god og bredere forklaring på hva som er ment med f.eks *andre krenkelser*. Videre har vi også benyttet oss av Riksadvokatens rundskriv fra 2008⁶ og sett hva han har uttalt seg om i forhold til familievold. Riksadvokaten er øverste leder for påtalemyndigheten og rundskrivet som er utarbeidet av han er dermed en metode som skal følges i slike saker.

Det at vi har søkt og benyttet oss av rettspraksis har gjort at oppgaven vår beskriver faktiske dommer og tilfeller hvor folk enten har blitt dømt eller frikjent for psykisk mishandling i nære relasjoner. En svakhet ved rettspraksisen er at vi sjeldent fant dommer som kun omhandlet psykisk mishandling, men oftere dommer som gjaldt både fysisk og psykisk. Dette kan dermed gi et skjevt bilde på hva som egentlig skal til for å bli dømt for psykisk mishandling i nære relasjoner, da det i noen av dommene kun underbygget den fysiske mishandlingen. Dette er viktig å være klar over i den videre drøftelsen av oppgaven.

3. Hoveddel

3.1 Innledning

Mishandling i nære relasjoner er et alvorlig problem i Norge. Det er ikke bare et alvorlig kriminalitetsproblem, men et like omfattende sosialpolitisk problem. Politiet må stadig rydde opp i voldsepisoder i hjemmet. Tidligere ble slike saker sjeldent meldt til politiet, da det var den synlige “gatevolden” som tiltrakk seg det meste av oppmerksomheten. Volden som skjedde innenfor husets fire vegger var tilbaketrukket og anonym, og ble sjeldent snakket om av verken offer eller overgriper⁷.

Definisjonen av begrepet mishandling i strafferettslig forstand er noe vag, men blir dekket av straffelovens § 282. Politiet anerkjenner mishandling i nære relasjoner som et stort problem,

⁶ Riksadvokatens Rundskriv - Ra 08-348 – Nr. 3 /2008

⁷ Wegner, Rolf.B(2015) speisell strafferett. S, 186

og etter rundskrivet⁸ fra Riksadvokaten hvor han har påpekt viktigheten av godt arbeid ved oppdagelse av mishandling i nære relasjoner, har fokuset på god og grundig etterforskning økt. Ifølge en artikkel i Aftenposten⁹ publisert i mars 2016 var det ingen saker de siste tre årene i Oslo hvor tiltalen kun gjaldt psykisk mishandling. Hos politiet og i samfunnet generelt har hovedfokuset vært på den fysiske volden, mens den psykiske volden ikke har blitt synliggjort.

Så, hva skal egentlig til for å bli dømt for psykisk mishandling i nære relasjoner og hvordan etterforsker man en slik sak?

3.2. Aktuell bestemmelse

3.2.1. Bakgrunn

Kapittel 25 i straffeloven av 2005 samler straffebud som omhandler voldslovbrudd mv. Straffebudet §§ 282 og 283 er begge plassert i dette kapittelet.

Straffebudene omfatter de straffbare handlingene som er knyttet til bruk av psykisk og fysisk vold i nære relasjoner. Paragrafene ble innført da den nye straffeloven kom, i 2005. Fysisk mishandling i nære relasjoner har vært strafferegulert i lengre tid, faktisk helt tilbake til 1842. Psykisk mishandling ble først innført da 1902-loven kom.

Før straffeloven § 219 ble vedtatt vurderte departementet en tilføyelse i gamle straffelovens §232, ved at forbrytelsen som har skjedd i en nær relasjon, skulle være straffeskjerpene, istedenfor et eget straffebud. Riksadvokaten mente at et eget straffebud som klart hjemler det straffeverdige med denne typen vold er å foretrekke, fremfor straffeskjerpene i en annen paragraf. De argumenterte for at et eget straffebud i større grad ville signalisere til allmennheten og voldsutøveren at slike krenkelser som mishandling i nære relasjoner hjemler, ikke aksepteres¹⁰.

Kjernen i straffeloven §282, er den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående. Her er det ikke kun krenkelsen av legeme og sjel som står sentralt, men

⁸ Riksadvokatens Rundskriv - Ra 08-348 – Nr. 3 /2008

⁹ <http://www.aftenposten.no/norge/Offer-for-psykisk-vold---Det-hadde-vart-mye-lettere-om-han-hadde-slatt-55894b.html>

¹⁰ Ot.prp.nr.113(2004-2005)

også tillitsbruddet, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmann og offeret, og det at handlingen skjer i hjemmet, særpreger denne typen vold. Det er disse nevnte elementene som gjør at fornærmede i saken i begrenset grad kan føle seg trygg, og som igjen forsterker frykten og risikoen for langvarige skadevirkninger hos offeret.

Straffelovens §171 og §173 fanger kun opp de fysiske krenkelsene, med mindre det er en grov kroppskrenkelse etter §172 eller grov kroppsskade etter §274 og de fysiske krenkelsene har hatt til følge en betydelig skade i form av alvorlig psykisk skade, jf. §11. Bestemmelsen mishandling i nære relasjoner derimot, retter seg også mot krenkelser av og skader på den psykiske integriteten.

3.2.2 Ordlyden i straffeloven §282

Lovteksten lyder følgende;

Med fengsel inntil 6 år straffes den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler

a) sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer

b) sin nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje,

c) sin slektning i rett oppstigende linje,

d) noen i sin husstand, eller

e) noen i sin omsorg

3.3. Straffbarhetsvilkårene

For å kunne straffes for psykisk mishandling i nære relasjoner er de fire straffbarhetsvilkårene nødt til å være oppfylt. Dersom et av disse vilkårene ikke er tilstede, er det ikke grunnlag for å ta ut tiltale mot eller dømme en person for psykisk mishandling. Det er to subjektive vilkår og to objektive vilkår.

3.3.1. Lovkravet/legalitetsprinsippet

Det første vilkåret stammer i fra grunnlovens bestemmelser om at ingen kan dømmes uten lov eller straffes uten dom jf. Grunnlovens § 96¹¹. Vilkåret stiller et krav om at handlingen eller unnlåtelsen som er gjort må dekkes av et straffebed. Dette kan vi omtale som et "lovkrav". For at en person skal kunne straffes for psykisk mishandling etter straffeloven §§ 282 eller

¹¹ Kongeriket Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de mai 1814

283, det vedkommende har gjort eller ikke har gjort dekkes av ordlyden paragrafene. Finner ikke dommeren et straffebed som passer, må han frifinne tiltalte. I straffelovens §§ 282/283 kommer psykisk vold inn under andre krenkelser som vi viser til senere i oppgaven og dekkes derfor av et straffebed.¹²

3.3.2 Ingen straffefrihetsgrunn

Det må ikke foreligge grunner som gjør den psykiske mishandlingen straffri. Eksempler på dette er nødverge, nødrett eller samtykke. I dette tilfellet kan nødverge unntaksvis tenkes å foreligge når overgrepet er en enkeltstående handling, for eksempel ved at mannen mente at konen fremprovoserte handlingen. Dersom det er gjentakende mishandling vil nødverge neppe foreligge.¹³

3.3.3 Subjektiv skyld

Det er to generelle subjektive vilkår som må være oppfylt for at gjerningspersonen skal kunne straffes for psykisk mishandling. Vedkommende må ha utvist subjektiv skyld¹⁴ og være strafferettslig tilregnelig. I strafferetten har vi to grader av skyld, forsett¹⁵ og uaktsomhet¹⁶. Hvordan kan man egentlig bevise forsett ved psykisk mishandling i nære relasjoner? Forsett foreligger når gjerningspersonen har utført handlingen med viten og vilje. Uaktsomhet foreligger når en person har opptrådt på en annen måte enn en alminnelig ansvarsbevisst og omtenkksom borger ville gjort. Forsett er den alvorligste graden av skyld, og det er den som gjelder i strl. § 282. For at en person skal kunne straffes må den subjektive skylden ha vært til stede på handlingstidspunktet.

Gjerningspersonen må altså være klar over at han drev med vold i nære relasjoner av psykisk karakter. Det finnes tre typer forsett jf. strl. § 22. Hensiktsforsett foreligger når følgen er formålet med handlingen. Sannsynlighetsforsett er når gjerningspersonen egentlig ikke ønsker at følgen av handlingen skal inntre, men han regner det enten sikkert eller med overveiende sannsynlighet at følgen vil skje. Eventuelt forsett er når gjerningspersonen regner at sannsynligheten for at følgen skal inntre er lavere enn overveiende sannsynlig, men

¹² Wegner.Rolf.B, (2015) Strafferett, alminnelig del s, 28

¹³ Wegner.Rolf.B, (2015) Strafferett, alminnelig del s, 41

¹⁴ Wegner.Rolf.B, (2015) Strafferett, alminnelig del s, 63-69

¹⁵ Wegner.Rolf.B, (2015) Strafferett, alminnelig del s, 65

¹⁶ Wegner.Rolf.B, (2015) Strafferett, alminnelig del s,69

likevel velger å utføre handlingen, selv om muligheten for at følgen skulle inntre hadde vært overveiende sannsynlig. Her blir det dermed ekstremt viktig i etterforskningen å få belyst om gjerningspersonen har utvist forsett eller ei for videre å kunne dømme noen for psykisk mishandling i nære relasjoner.

I strl. §283 er det delt skyldkrav¹⁷. Selve voldshandlingen må være forsettlig, slik som beskrevet over. De følgene mishandlingen har fått for fornærmede (betydelig skade eller død), dekkes ikke av forsettet men av uforsettlig følge jf. strl. § 24. For eksempel at det var uaktsomt av gjerningspersonen at han ikke innså den aktuelle følgen av voldshandlingen som ble utført. Et eksempel kan være at mannen krenket kona av psykisk karakter, men ikke innså at følgene kunne være at hun ble psykisk syk.

3.3.4 Strafferettslig tilregnelig

Det andre subjektive vilkåret for straff er at vedkommende må ha vært strafferettslig tilregnelig¹⁸ i det han utførte den psykiske mishandlingen. Gjerningspersonen må være strafferettslig tilregnelig, jf strl § 20. Gjerningspersonen er ikke tilregnelig dersom han a) er under 15 år, b)er psykotisk, c) er psykisk utviklingshemmet i høy grad, eller d) har en sterk bevissthetsforstyrrelse. Enhver skal bedømmes etter sin oppfatning av den faktiske situasjonen på handlingstidspunktet. Er uvitenheten uaktsom, straffes handlingen når uaktsomt lovbrudd er straffbart. Det ses bort fra uvitenhet som følge av selvforskyldt rus, i slike tilfeller bedømmes gjerningspersonen som om han hadde vært edru jf. strl § 25. Mange av voldsepisodene i nære relasjoner skjer i sammenheng med inntak av rusmidler. Dersom gjerningspersonen havner i en psykotisk/ eller en sterk bevissthetsforstyrrelse som følger av rus, vil dette havne inn under selvforskyldt rus og gjerningspersonen vil dermed kunne straffes for psykisk mishandling¹⁹.

3.3.5 Rettsvillfarelse

Rettsuvitenhet²⁰ foreligger når gjerningspersonen er ukjent med at den psykiske mishandlingen han utfører er ulovlig, jf. strl. § 26. Slik uvitenhet kan gå ut på at

¹⁷ Wegner.Rolf.B, (2015) Strafferett, spesiell del s, 189-190

¹⁸ Wegner.Rolf.B, (2015) Strafferett, alminnelig del s, 79-87

¹⁹ Grøndahl, P., Stidbeck, U. (2015), Rettspsykiatriske beretninger.

²⁰ Wegner.Rolf.B, (2015) Strafferett, alminnelig del s, 87-91

gjerningspersonen ikke er kjent med at straffebudet finnes, eller at han tar feil av straffebudets innhold eller rekkevidde. Det finnes to typer uvitenhet, faktisk uvitenhet og rettsuvitenhet. Ved faktisk uvitenhet skal gjerningspersonen frifinnes, mens ved rettsuvitenhet blir gjerningsperson normalt straffedømt.

Når det gjelder straffeloven §§ 282 og 283 står det ikke at psykisk vold er ulovlig, da dette faller inn under andre krenkelser. Her blir det dermed viktig å få klarlagt i etterforskningen om det er snakk om rettsvillfarelse eller ikke. Dette vil være et betydningsfullt moment i forhold til om gjerningspersonen vil kunne dømmes for psykisk mishandling i nære relasjoner eller ikke.

3.3.6 Straffeutmåling

Når gjerningspersonens straffeskyld er på det rene må det måles ut en straff. Dette er som oftest en sterk skjønnsmessig avgjørelse. Strl. § 77 fastsetter hvilke forhold som især skal tas i betraktning i skjerpene omstendigheter, men listen i er ikke uttømmende. Dommeren legger vekt på det straffeutmåling nivået som er vanlig praktisert i saker av lignende art. Når det gjelder vold i nære relasjoner er det vanskelig å si noe generelt om det normale straffenivået, spesielt når det gjelder psykisk vold.

Etter lovendringene i 2005 er det få saker fra høyesterett om straffeutmåling etter strl. § 219. Handlingene kan være av ulik karakter og ulik kompleksitet, og er ofte pådømt i konkurrans med andre bestemmelser, for eksempel en ankesak²¹ over straffeutmålingen for overtredelse av strl. 219 annet ledd. Domfelte ble dømt til to års fengsel i tingretten. Lagmannsretten forkastet domfeltes anke over tingrettens straffeutmåling. Domfelte ble funnet skyldig i grov familievold ved at han over en periode på to og et halvt år hadde utsatt sin kone for vold og trusler om å drepe henne og hennes far. Fornærmede hadde levd i et regime preget av utrygghet og frykt for vold. Mishandlingen har resultert i vansker av psykisk- og fysisk karakter. Høyesterett opprettholdt derfor straffen på to års fengsel og anken ble forkastet.

Et annet tilfelle er en annen høyesterettssak²² hvor lagmannsretten hadde fastsatt straffen for overtredelse av strl. § 219 til åtte måneders fengsel, i en sak som utelukkende gjaldt psykisk

²¹ HR-2010-00242-A

²² HR-2013-1302-A - Rt-2013 s. 879

og ikke fysisk vold. Høyesterett uttalte at også rent psykisk vold må anta form av mishandling for å være straffbar, og at det i disse tilfellene må være tilstrekkelig at frykten for fremtiden er begrenset til å gjelde nye psykiske krenkelser. Imidlertid skal det en god del mer til i en sak som gjelder psykisk mishandling enn der voldsutøvelsen er både fysisk og psykisk. Da lagmannsrettens domsgrunner etter dette ikke ga tilstrekkelig grunnlag til å avgjøre om tiltalte på annen måte “grovt eller gjentatt” hadde mishandlet fornærmede jf. strl. § 219 første ledd, ble lagmannsrettens dom opphevet.

3.4 Den objektive gjerningsbeskrivelsen

3.4.1 Nærmere om andre krenkelser

Andre krenkelser, som er et av de objektive handlingsvilkårene i straffelovens §282, er et vidt begrep. I forarbeidene²³ til straffeloven av 2005 §282, står det at “andre krenkelser” kan være typiske trusler som ikke rammes av straffeloven av 1902 §227. Dette fordi handlingen det trues med ikke har en strafferamme på over seks måneder eller psykisk terror som ikke rammes av straffeloven av 1902 §§228-231. Så som tidligere nevnt kommer psykisk mishandling inn her.

Hva er psykisk mishandling?

Begrepet psykisk mishandling omfatter flere forskjellige forhold, blant annet; plaging, isolerende atferd, kontroll over økonomi og utagerende eller sykkelig sjalusi.

Odelstingsproposisjonen²⁴ har ikke gitt noen veiledning med hensyn til hva som kan regnes som psykisk vold, men har uttalt at den psykiske mishandlingen ofte dreier seg om krenkelser av og skader på den psykiske integriteten. Som følge av dette kan både direkte og indirekte trusler om vold, seksuell trakassering, drap, voldtekt, trusler om å ta sitt eget liv eller det å frata kvinnen barna dersom hun forlater forholdet.

Høyesterett har uttalt at ren psykisk vold må antas som en form for mishandling, og at det i disse tilfellene må være tilstrekkelig at frykten for fremtiden er begrenset til å gjelde nye psykiske krenkelser²⁵.

²³ (Ot.prp. nr. 22(2008–2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28(siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

²⁴ Ot.prp.nr. 113 (2004-2005), s. 37

²⁵ Wegner - spesiell strafferett s. 187

Maiuro (2001)²⁶ har skissert fire forskjellige dimensjoner av psykisk mishandling. Det handler om angrep mot integritet og selvfølelse, trusler og begrense den andre personens frihet. Eksempler på dette kan være nedsettende ord, bli skreket til eller bli gjort narr av i offentligheten²⁷.

Noe som virker å være sentralt og avgjørende karakteristikk i forhold til psykisk mishandling er at mishandlingen gjentar seg over tid. Dette da mishandling over lengre tid har mye å si i forhold til hvordan makt og avmakt kan inngå i en voldsutøvers handlingsmønster.²⁸

Når det gjelder mishandling i nære relasjoner er det ikke tilstrekkelig at vilkåret *andre krenkelser*, som er et av handlingsalternativene i §282, er oppfylt. Det at man da som tidligere nevnt blir skreket til i full offentlighet eller isolert fra omgivelsene, er ikke nok alene. Her må man dermed etterforske bredere og gå inn på vilkårene *alvorlig* og *gjentatt mishandling*.

3.4.2 Nærmere om alvorlig mishandler

Et enkeltstående overgrep kan føre til straff etter straffelovens §282. Kriteriet for å bli straffet er at overgrepet er *alvorlig*. Odelstingsproposisjonen²⁹ uttalte at èn krenkelse kan være tilstrekkelig for å skape frykt for at ny mishandling skal gjenta seg. Det er nettopp denne frykten for nye overgrep som både Høyesterett og Kvinnevoldsutvalget har trukket frem som viktig.

Videre er det slått fast av Høyesterett i Rt. 2014 s. 695, at dersom mishandlingen som ble utført karakteriseres som grov³⁰, ville dette være tilstrekkelig for at mishandlingen blir sett på som alvorlig etter strl. §282. Om overgrepet kan kalles alvorlig må også bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfellet. Viktige momenter her kan være om overgrepet var uprovosert, begått mot barn eller andre forsvarsløse personer eller utført på en særlig smertefull måte osv.

²⁶ Maiurio 2011, Aas, G., Andersen, T. (2017). Mishandlingsbestemmelsen. En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. strl. §219 (§§282/283). PHS Forskning 2017:1

²⁷ Aas, G., Andersen, T. (2017). Mishandlingsbestemmelsen. En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. strl. §219 (§§282/283). PHS Forskning 2017:1

²⁸ NOU 2003:31, s. 50

²⁹ Ot.prp.nr 113 (2004-2005) s. 40

³⁰ Wegner. Rolf. B (2015) spesiell strafferett s. 188

Det er den vedvarende og gjentakende mishandlingen av en nærstående som er kjerneområdet i straffelovens §282. Dersom det ikke er etablert et slikt mønster som den gjentakende mishandlingen gjør, må det foreligge en eller flere kvalifiserte enkelthandlinger som er med på å danne grunnlag for frykt hos den voldsutsatte. Det er her alternativet *alvorlig mishandler*³¹ kommer inn.

I en dom³² fra Høyesterett har de drøftet alvorlig psykisk mishandling i nære relasjoner. Her har de kommet frem til at det å tvinge fornærmede til å stå opp midt på natten, få henne til å sitte naken i en stol i mens voldsutøveren skjelte henne ut over lengre tid, ikke kan ses på som alvorlig psykisk mishandling. Denne enkelthandlingen ble dermed ikke vurdert som alvorlig nok til å kunne rammes av strl. §282, men ville kanskje kunne vært nok i forhold til gjentatt mishandling, dersom man hadde etterforsket bredere? Her blir vi dermed nødt til å se på hva som skal til for å bli dømt for *gjentatt mishandling* i nære relasjoner.

3.4.3 Nærmere om gjentatt mishandling

Ordet *gjentatt*³³ betyr på vanlig språkbruk at to eller flere krenkelser, altså mer enn en, er tilstrekkelig. Når det gjelder bestemmelsen om mishandling i nære relasjoner og lovforarbeidene som er gjort til den, må de faktiske forholdene også undergis en vurdering om de innebærer en gjentakende og vedvarende krenkelse av fornærmede.

På bakgrunn av flere dommer og forarbeider ser vi at det blir lagt stor vekt på om det er dannet et mønster av krenkelser og regimer preget av utrygghet og frykt for nye krenkelser som er blitt brukt til å presisere innholdet i vilkåret om *gjentatt mishandler*³⁴. Man blir derfor nødt til å se på om krenkelsene danner et mønster som igjen fører til at den voldsutsatte må leve under et regime som er preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for mishandling. Ifølge rettspraksis har dette blitt det sentrale vurderingstemaet i forhold til om det objektive gjerningsinnholdet etter straffelovens §282 er oppfylt. For etterforskeren på en slik sak er det dermed veldig sentralt å vite om at vilkåret *gjentatt mishandler* inneholder dette nevnte

³¹ Rt-2011-34 - avsnitt 21

³² Rt-2013 s.879

³³ Aas, G., Andersen, T. (2017). Mishandlingsbestemmelsen. En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. strl. §219 (§§282/283). PHS Forskning 2017:1 s,43.

³⁴ Aas, G., Andersen, T. (2017). Mishandlingsbestemmelsen. En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. strl. §219 (§§282/283). PHS Forskning 2017:1 s, 45.

mønsteret som fører til et regime, i forhold til avhør av fornærmede, vitner og siktede. Her er det viktig å presisere at det ikke kun gjelder frykten for fysisk mishandling, men også psykisk og seksuelt. Denne frykten for ny mishandling blir dermed svært betydningsfull å få frem i avhør.

Med gjentatt mishandling menes det ikke at overgrepene skal være kopier eller helt lignende hendelser som er utført på samme måte som tidligere. Enhver ny mishandling er en gjentakelse, uansett måten den er utført på. Straffelovens §282 tar primært sikte på å fange opp mishandlingen som strekker seg over lengre tid. Et eksempel på dette kan være ektemannen som truer konen sin hver helg i forbindelse med hans høye alkoholinntak. Dersom man skal kunne straffes etter straffelovens §282, kreves det fortsatt en indre sammenheng mellom overgrepene med preg av mishandling³⁵.

I en nylig dom³⁶ viste dommeren til at voldsutøveren jevnlig hadde utøvd både psykisk og fysisk mishandling mot fornærmede, ved blant annet å ha tatt kvelertak, sparket henne og opptil flere ganger truet med å ta livet av henne. Han skal også ha uttalt at han skulle brette nakken hennes og kalt henne for jævla ludder. Dette skal ha pågått gjennom en periode på ca. to og et halvt år. Lagmannsretten la til grunn at fornærmede både på grunn av volden og den psykiske mishandlingen hadde en tilnærmet konstant frykt for ny mishandling fra voldsutøveren. Denne konstante frykten for ny mishandling ble et regime som voldsutøveren brukte mot den voldsutsatte, som igjen gjorde at lagmannsretten her kom frem til at forholdene ble rammet av gamle straffelovens §219, dagens §282.

Det fremgår i en nyere dom at voldsutøveren også her utøvde både fysisk og psykisk mishandling mot fornærmede, ved blant annet å slå, sparke, sende tekstmeldinger med krenkende og truende innhold, kalle henne jævla hore, trua med å drepe henne og kontrollerte hvem hun hadde kontakt med via telefon. Dette skal ha pågått i en periode på over fem år. Lagmannsretten kom frem til at voldshendelsene i seg selv ikke var alvorlig nok isolert sett, men at det dreide seg om gjentatt mishandling, kontrollerende atferd og et liv i daglig frykt for utskjelling og trusler. Her ser man viktigheten av god etterforskning for å få frem disse momentene. Lagmannsretten landet dermed på at den voldsutsatte på en periode på over fem år levde under et regime preget av utrygghet og frykt for mishandling og at vilkåret om

³⁵ Rt. 2012 s. 835.

³⁶ LG-2016-70753

*gjentatt mishandling*³⁷ var oppfylt.

En mann ble dømt for overtredelse av den gamle straffeloven §219, dagens §282 i 2015, da han kalte sin daværende samboer for fitte, hore og sa “hun skulle faen meg få”, med et truende kroppsspråk. Fornærmede beskrev en hverdag preget av frykt hvor hun opptil flere ganger ble drapstruet, både ansikt til ansikt, men også via telefon og Facebook. Dette varte over en tidsperiode på ca. fire år. Tingretten kom her frem til at den tiltalte over lengre tid truet, kontrollert og krenket fornærmede på en måte som har førte til at hun gikk rundt med en konstant frykt for hva han kunne komme til å gjøre og hva som kunne skje. Dette førte igjen til at fornærmede levde under et regime av psykisk mishandling. Retten konkludert med at den tiltalte har *gjentatt psykisk mishandlet* fornærmede, og dermed kunne straffes for overtredelse av gammel strl. §219, dagens §282.

3.5. Vernede persongrupper

I straffelovens §282 står det listet opp fem punkter som viser oss hvilke persongrupper som er beskyttet av denne paragrafen. Det er mistenkte sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer, sin nåværende eller tidligere samboer eller ektefelles slektning i rett nedstigende linje, sin slektning i rett oppstigende linje, noen i sin husstand eller i sin omsorg.

I oppgaven vår har vi som tidligere nevnt valgt å fokusere på mistenkte/siktede sin nåværende eller tidligere samboer eller ektefelle.

3.6 Grov mishandling

Straffelovens §283 angir strafferammen og vurderingstemaet for når vi kan si at mishandlingen er grov, og må dermed ses i sammenheng med §282 da det er der vi finner gjerningsbeskrivelsen. Om mishandlingen skal vurderes som grov, skal det særlig legges vekt på om krenkelsen har hatt til følge betydelig skade eller død. Videre blir det presisert tre andre momenter som det også skal legges vekt på når man vurderer om mishandlingen er grov eller ikke; varigheten av mishandlingen, om mishandlingen er begått mot en forsvarsløs person eller om mishandlingen er utført på en særlig smertefull måte eller har hatt til følge betydelig smerte.

³⁷ LH-2016 s.110304

Et eksempel på grov mishandling finner vi i rettspraksis³⁸ fra noen år tilbake. Her gjaldt det både psykisk og fysisk mishandling i nære relasjoner over en to-års periode. Voldsutøveren utsatte fornærmede for over hundre ulike krenkelser i form av begrensninger i bevegelsesfriheten, psykiske krenkelser, slag, spark osv.. Her kan vi se at det var mishandlingens varighet som var sentral for om mishandlingen ble sett på som grov eller ikke.

3.7 Etterforskningen

Hvordan etterforskningen i saker om psykisk mishandling i nære relasjoner blir gjennomført er ekstremt viktig i forhold til om gjerningspersonen blir dømt eller ikke. Reglene om hva etterforskning er, hvordan det utføres og formålet fremgår av straffeprosesslovens³⁹ kapittel 18 og påtaleinstruksen⁴⁰ del to. Videre vil vi gjennomgå vilkårene for å starte etterforskning etter Strpl. § 224.

Etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige. Hovedregelen for når en etterforskning iverksettes fremgår av Strpl. § 224. Det er fire vilkår som må være oppfylt.

1. Mottatt/angitt anmeldelse eller andre omstendigheter
2. Rimelig grunn til å etterforske
3. Handlingen må antas å være straffbart
4. Det straffbare forholdet må være offentlig anliggende.

Det er viktig at politiet har kjennskap til vilkårene for når en etterforskning startes, i og med at det som regel er politiet som starter etterforskningen. Det er viktig at politiet opptrer objektivt i en etterforskning slik at likhetsprinsippet til enhver tid er ivarett.

3.7.1 Anmeldelse eller andre omstendigheter

Politiet skal foreta etterforskning når det enten som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold som forfølges av det offentlige.

³⁸ Rt. 2007 s 1537

³⁹ Straffeprosessloven, lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22.mai 1981 nr. 25

⁴⁰ Påtaleinstruksen, forskrift 28. Juni 1985 nr.1679 om ordningen av påtalemyndigheten

Når det gjelder mishandling i nære relasjoner vil det ofte startes etterforskning som følge av en anmeldelse fra fornærmede eller et vitne. Familievold og spesielt psykisk vold er vanskelig å oppdage når man er ute på oppdrag. Det krever at enhver polititjenesteperson kjenner til de typiske kjennetegn fra personer som lever under et voldsregime av psykisk karakter.

Politibetjenter kan prate med partene og ha innledende samtaler med dem uten at det betegnes som avhør, men dersom opplysningene skal kunne brukes i en rapport må rettigheter og plikter oppgis og avhør foretas.

Ved mistanke om mishandling i hjemmet opprettes en straffesak med offentlig påtale. Dersom politiet velger å opprette en sak, vil etterforskningens kvalitet være av stor betydning. Det er viktig at politiet samler relevant informasjon som kan tale for eller imot den som er mistenkt for den psykiske mishandlingen. Det er viktig at politiet sikrer spor, og tar straksavhør av partene, helst lydavhør. Hvis dette utsettes til en senere anledning kan forsoningsprosessen i familien ha startet og bevis kan gå tapt. Har man tatt forklaringene opp på lyd kan det spilles av i retten selv om fornærmede i senere tid velger å trekke forklaringen.

Tanken bak riksadvokatens retningslinjer⁴¹ er at det ikke skal foreligge noen skjønnsmessige vurderinger til grunn for om politiet skal anmelde dersom det er mistanke for vold i hjemmet. Slike saker skal og bør anmeldes. I enkelte tilfeller kan den strenge anmeldelses praksisen oppleves som at politiet skyver voldsutsattes egne ønsker til side. Konklusjonen her må bli at politibetjentene kan starte etterforskning og foreta straksetterforskning ettersom at viktige bevis kan gå tapt.

3.7.2 Rimelig grunn til å etterforske

Det må være rimelig grunn til å tro for å starte etterforskning. Det foreligger rimelig grunn når sannsynligheten for at et straffbart forhold har skjedd er stor nok. Det må foreligge forholdsmessighet mellom handlingen som er begått og de omstendighetene rundt for å starte en etterforskning⁴².

⁴¹ Rundskriv nr. 2/2016 - politiavhør

⁴² Fredriksen (2013), Innføring i straffeprosess, s. 105

En etterforskning kan kun opprettes av saklige grunner og politiet må ta sine avgjørelser på habilt grunnlag. Det vil si at en ikke skal kunne påvirkes av venner/ bekjente. Terskelen for hva som menes med rimelig grunn til å undersøke om det har blitt begått en straffbar handling er nokså lav⁴³. Selv om personen ikke er tilregnelig, lav alder, eller diplomatisk immunitet vil det være grunn til å etterforske dersom forholdet i seg selv gir rimelig grunn til etterforskning jf. påtaleinstruksen § 7-4.

Kriminalitet som ikke er av alvorlig karakter kan bli nedprioritert på grunn av at det kreves ressurser utover samfunnsinteresse, eller at det kan bli for belastende for partene som er involvert. En etterforskning kan være rettet på personnivå eller saksnivå. Det er mer krevende å etterforske en sak på personnivå enn saksnivå.

Mishandling i nære relasjoner ville blitt etterforsket på personnivå. Etterforskingsskrittene i denne typ saker er ofte omfattende og inngripende hos de impliserte. Riksadvokaten legger klare føringer for politiets behandling av vold i nære relasjoner⁴⁴. Ved mistanke om vold i hjemmet skal det settes i gang etterforskning. I rundskrivet kommer det til uttrykk at det ikke er akseptabelt å behandle meldinger om vold i hjemmet som “husbråk” eller at det kan ordnes opp på stedet. Det skal være lav terskel for å sette i gang etterforskning.

Dersom vi som politi kommer over informasjon som beskriver psykisk mishandling i nære relasjoner, enten som følge av en anmeldelse, andre omstendigheter, skal man iverksette etterforskning. Et eksempel på dette kan være ei som kommer til lensmannskontoret for å anmelde ektefellen sin. Hun begynner å fortelle om ti år hvor hun er blitt overvåket, jevnlig vekt på natten, utskjelt og isolert fra resten av omverdenen. Dersom jeg som etterforsker ikke er klar over at dette er psykisk mishandling i nære relasjoner og at det går under *andre krenkelser* i strl. §282, eller at ti år kan bli å anse som *gjentatt mishandling*, vil jeg neppe anse vilkåret om at det skal foreligge rimelig grunn for å starte etterforskning, etter strpl. §224, som oppfylt. Her ser man dermed viktigheten av både å kjenne til hva psykisk mishandling i nære relasjoner er, altså strl. §282 og når man har mulighet til å etterforske det.

⁴³ Fredriksen (2013), Innføring i straffeprosess s, 105

⁴⁴ Rundskriv nr. 3/2008 3 og 4 avsnitt

3.7.3 Straffbart

Forholdet som skal etterforskes må antas å være straffbart. Dette gjelder også tilfeller hvor mistenkte er mellom 12 og 16 år, er utilregnelig eller har diplomatisk immunitet jf. Strpl. § 224. Et voldslovbrudd av psykisk karakter er etter strl. § 282 straffbart.

3.7.4 Forfølges av det offentlige

Handlingen må være straffbar etter den offentlige lovgivningen. Et voldslovbrudd som strl. § 282 er et offentlig straffbart lovbrudd, og vilkåret er dermed oppfylt.

3.7.5 Beviskravet og bevisbyrde

I Norge er det påtalemyndigheten som har bevisbyrden i alle straffesaker. Det er de som må bevise at den tiltalte er skyldig i henhold til tiltalebeslutningen. Prinsippet om at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden kommer ikke uttrykkelig frem i straffeprosessloven, men det er et grunnleggende prinsipp i straffeprosessen i de vestlige land. I EMK artikkel 6 står det nevnt at “enhver som blir siktet for en straffbar handling, skal antas uskyldig inntil skyld er bevist etter loven“. Et av elementene i denne regelen påpeker at det er påtalemyndigheten som plikter å føre de bevis som kreves for en domfellelse av den tiltalte.

Bevisbyrden til påtalemyndigheten omfatter alle de objektive og subjektive vilkårene for straff i straffebudet. Med andre ord må altså påtalemyndigheten bevise at det var tiltalte som begikk den psykiske mishandlingen, at han handlet med forsett og ikke var utilregnelig i gjerningsøyeblikket⁴⁵. I forhold til psykisk mishandling i nære relasjoner må påtalemyndigheten klare å bevise at gjerningspersonen har overtrådt handlingsalternativet *andre krenkelser* og at mishandlingen var enten *alvorlig* eller *gjentatt* mot en i sin nære relasjon. Videre må de også ha klart å bevise at voldsutøveren forsettlig har overtrådt den objektive gjerningsbeskrivelsen.

Videre må det tas en vurdering på om det forelå objektive straffrihetsgrunner som for eksempel nødrett eller nødverge. Når det gjelder beviskravet for subjektiv skyld i psykisk mishandling kan dette være en stor utfordring. Hvordan vet man egentlig om gjerningspersonen forsettlig driver med psykisk mishandling? Vet han at den kontrollerende atferden han begår er psykisk mishandling? Her ser vi at alle de fire straffbarhetsvilkårene er

⁴⁵ Wegner. Rolf.B (2015) Alminnelig strafferett s, 193-194

må være oppfylt og kunne bevises i retten, for at noen skal kunne dømmes for psykisk mishandling, etter strl. §282.

Heller ikke spørsmålet om hvor mye som skal til av bevis for en eventuell domfellelse, altså hva beviskravet i straffesaken går ut på, er nedfelt i straffeprosessloven. Dette beviskravet er strengt og følger av rettspraksis. Den vanlige måten å uttrykke beviskravets styrke på er at det ikke må være "rimelig tvil" om at tiltalte er skyldig. Her ser vi at domfellelse dermed krever en høy grad av sikkerhet for straffeskyld.

Kravet om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode innebærer at en domfellelse kun kan skje når retten på grunnlag av bevisene i saken føler seg sikre på at tiltalte er skyldig. Finnes det en reell mulighet for at den tiltalte er uskyldig, skal han frifinnes. Grunnen til at beviskravet⁴⁶ i straffesakene er såpass strengt er at det blir sett på som et langt større onde med en uriktig domfellelse enn en uriktig frifinnelse.

3.7.6 Spørsmål om tiltale

Videre skal politiet skaffe de nødvendige opplysningene i en sak, for blant annet å avgjøre spørsmålet om tiltale, tjene som forberedelse for rettens behandling av straffeskyldspørsmålet og eventuelt fastsettelse av reaksjon. Her skal etterforskningen søke å klarlegge både det som taler for og imot mistenkte jf. straffeprosesslovens §226.

Det karakteristiske med mishandling i nære relasjoner er at volden har flere faser og skjer over tid. Første voldsfase preges ofte av spenning der voldsutøveren tilpasser seg for å unngå voldsutbrudd. Deretter kommer en fase der voldsutøvelsen skjer. Det er ofte i denne fasen politiet blir tilkalt. Kort tid etter at volden har hendt er det vanlig at voldsutøver søker å vinne tilliten tilbake hos offeret. Dette ved å appellere til følelser og forsikringer om at det ikke skal gjenta seg. Det er svært viktig at politiet har sikret fornærmedes forklaring og andre aktuelle bevis før denne forsoningen og reparasjonsfasen starter. Selv om en voldsutsatt trekker sin forklaring kan saken fortsatt gå til retten og bli pådømt uten fornærmede. Når voldsfasene gjentas over tid, dannes voldssirkelen⁴⁷.

⁴⁶ Fredriksen (2013) Innføring i straffeprosess, s 276-276

⁴⁷ Walker, 1979,2000, Politidirektoratets veileder 2008 omtaler dette som voldshjulet

At voldsutsatte velger å tie og skjule volden handler ofte om redsel for ny vold mot seg selv eller andre man er glad i. Derfor kan det å tie om volden ofte føles som tryggest for voldsutsatte⁴⁸.

3.7.7 Påtale

Ordringen om påtalebegjæring er opphevet, men fornærmede kan likevel fremme et ønske om påtale. Hva slags påtalebeslutning saken skal få kan ikke fornærmede påvirke.

Påtalemyndigheten kan også påtale straffbare handlinger, men dersom ikke fornærmede eller påtalemyndigheten påtaler forholdet blir saken henlagt.

Etter lovendringen er hovedregelen om påtale ubetinget offentlig. Det vil si at det er påtalemyndigheten som avgjør om en sak skal påtales, dette kan de gjøre selv om fornærmede har andre ønsker jf strpl § 62a. *Påtale kan unnlates i saker med en strafferamme på to år eller mindre, dersom ikke allmenne hensyn tilsier påtale. Ved vurderingen av om allmenne hensyn foreligger, legges det blant annet vekt på overtredelsens grovhet, hensynet til den alminnelige lovlydighet og om den fornærmede, en annen som har lidt skade ved overtredelsen, eller vedkommende berørte myndighet ønsker påtale.*

Hvor grov en handling er, vil få betydning for utmålingen av straff. Vurderingen går på en del av de samme momentene som forholdsmessighetene etter strpl. § 224. Mishandling i nære relasjoner vil kunne straffes med fengsel inntil 6 år, ved grov mishandling 15 år jf strl §§ 282 og 283. Det vil si at påtale ikke kan unnlates i disse saker.

Hensynet til den alminnelige lovlydighet kan trekkes i allmennpreventive hensyn, og dermed trekke i retning påtale. Dersom et slikt lovbrudd ikke påtales, vil det kunne gå på bekostning av befolkningens tillit til politiet.

Før lovendringen var det slik at fornærmedes ønske om påtale var avgjørende. Hensikten med lovendringen er ikke å frata fornærmede makt til å styre sin egen sak, selv om dette kan bli utfallet. Hensikten er at alle saker skal bli behandlet likt. Lovendringen kan ha en negativ effekt ved at fornærmede ikke føler seg ivaretatt av rettssystemet. I en sak som omhandler psykisk mishandling, er det vanskelig å ta ut en tiltale dersom fornærmede selv ikke ønsker

⁴⁸ Edvardsen, O., Berg, C.R. (2016). Politiets møte med barn: Første fase i etterforskningen. Oslo: Gyldendal akademisk s, 91-92.

det. Dette da man i stor grad er avhengig av deres forklaring om den psykiske terroren og regimet de har levd under. Her ser vi at det ville vært ekstremt vanskelig å få beskrevet mishandlingen hun har vært utsatt for, som gjentatt eller alvorlig, i avhør, dersom hun ikke ønsker at gjerningspersonen skal straffes. Dette kan være en av utfordringene politier står ovenfor når det gjelder etterforskningen av psykisk mishandling.

3.8 Utfordringer ved etterforskningen av psykisk mishandling i nære relasjoner

I Riksadvokatens rundskriv⁴⁹ nr 3 fra 2008 står det at mishandling i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet som forringer livskvaliteten for den fornærmede, men også for de som er vitne til mishandlingen. Han påpeker at det er uakseptabelt å behandle meldinger om mishandling i familien som enten “husbråk” eller “ordnet opp på stedet”. Dersom politiet først får informasjon om en situasjon med mulig mishandling i nære relasjoner er det viktig at de jobber effektivt og grundig, samtidig som det gis god informasjon ut til de involverte. På denne måten kan gode eksempler øke tilliten til politiets behandling av mishandling i nære relasjoner, som igjen kan føre til at flere og flere tør å inngi anmeldelser.

Han viser også til at politiet ved etterforskning av mishandling i nære relasjoner-saker er nødt til å være forberedt på at den rapporterte hendelsen kan være en del av et repeterende mønster og hvor krenkelsene kan være av ulik karakter. Etterforskningen må dermed fra begynnelsen av være klar over og rette seg inn mot at det kan være en utfordring å sikre bevis i saken. Dette da den voldsutsatte ofte har lagt ned en betydelig innsats for å holde mishandlingen skjult⁵⁰.

3.8.1 Omfattende lovbestemmelse

En av utfordringene politiet kan ha er at strl. §282 er en omfattende lovbestemmelse. Man må sette seg inn i forarbeider og rettsavgjørelser for å skjønne og se mulighetene en har i lovteksten. Som tidligere nevnt står det ingenting i lovteksten om psykisk vold. Dette gjør at enhver polititjenesteperson er nødt til å kjenne lovverket godt for å se hvilke muligheter en har, og hva som skal til for å sikre nødvendig og riktig informasjon. Dersom man ikke har god nok kunnskap om bestemmelsen og forarbeidene vil man heller ikke kunne klare å få

⁴⁹ Riksadvokatens Rundskriv nr 3 fra 2008

⁵⁰ Riksadvokatens rundskriv nr 3 fra 2008

noen dømt for psykisk mishandling i nære relasjoner. Her blir dermed kunnskapsdeling innad i etaten svært viktig for å klare å oppnå denne forståelsen.

3.8.2 Voldsregimet

En annen utfordring for etterforskningen av mishandling i nære relasjoner er å få frem voldsregimet. Det å få en voldsutsatt til å fortelle hvordan volden har foregått over flere år i hjemmet på et par timers avhør er vanskelig. På den ene siden kan det være vanskelig for den voldsutsatte å åpne seg opp for politiet. For det andre så kan den voldsutsatte ha vanskeligheter med å huske alt som har hendt og beskrive hendelsene. Hvordan kan man som avhører klare å få en som har vært utsatt for psykisk mishandling i flere år til å forklare oss dette, slik at vi anser dette som enten gjentatt eller alvorlig mishandling? Dette er en stor utfordring, da denne mishandlingen mest sannsynlig har blitt det normale for henne.

3.8.3 Store krav til etterforskeren

Det kreves mye av etterforskeren som skal hente ut omfattende og sammenhengende informasjon fra voldsutsattes liv. Det er vanskelig å skrive det som blir beskrevet i slike avhør, det å få belyst et total regime som har vart over lengre tid, der en får fram følelser og redsel. Avhører må skape et klima slik at den voldsutsatte åpner seg for dialog. Men hvordan klarer man å skape et slikt klima overfor en som ikke er vant til å få slippe til og si det hun selv ønsker? Det er vanskelig å legge til rette for lange og gode avhør med den oppfølgingen den voldsutsatte kanskje forventer og ønsker. Politiet har lite tid og ikke nok ressurser til å sette av flere avhør som krever lang tid. Det er ønskelig at man skal bli ferdig der og da, og skrive avhørsrapporten ferdig. For den fornærmede og for tilstrekkelige bevis kan et avhør bli for lite i forhold til det å åpne seg. I Misshandlingsbestemmelsen⁵¹ av Geir Aas og Tore Andersen sier en etterforsker følgende.

“Du får ikke avdekket psykisk vold av en som har levd med vold i 15 år ved å snakke med dem én gang. For de er så psykisk nedbrutt – at de har fortrent så mange detaljer gjennom så mange år – og har hatt mer enn nok med å overleve tilværelsen sin. Så er det ikke bare å komme til politiet for å forklare seg. Utfordringen for oss som politi er at vi er ikke mange – vi er få etterforskere – det er mange saker – det er et stort samfunnsproblem. Noen ganger

⁵¹ Misshandlingsbestemmelsen, en evaluering av loven mot mishandling i nærerelasjoner jf strl. § 219 (§ 282/283) av Geir Aas og Tore Andersen, s. 32.

skulle vi gjerne gjort mer – vi skulle gjerne brukt mer tid og lyttet til fornærma – for de trenger tid. Jeg har hatt fornærma som ikke har klart å si et ord.”

En annen utfordring kan være at politiet og den voldsutsatte kan ha forskjellige syn på hva som er viktig å fremme i saken. Politiet må kartlegge og forsøke å sette seg inn i en annens liv og få beskrevet hendelsene som har hendt over en lang periode. Samtidig må etterforskeren greie å skille ut det som er straffbart med annen informasjon den voldsutsatte forteller om. Etterforskeren må være detaljorientert slik at det ikke glipper viktige detaljer som kan være sentrale i straffesaken. Er det psykisk mishandling den fornærmede forklarer seg om, eller er det helt vanlige ekteskapsproblemer?

3.8.4 Forskjellen fra andre straffebud

Forskjellen fra å etterforske mishandling i nære relasjoner og andre hendelser, som f.eks. voldtekt, er at det er en konkret hendelse de er ute etter. Når en skal etterforske mishandling i nære relasjoner kan det være mange hendelser som har hendt over lengre tid. Det kan være vanskelig for den voldsutsatte å gjenfortelle alt som har skjedd i løpet av en lang periode på et avhør. Den voldsutsatte kan være psykisk nedbrutt og være så vant til et liv med psykisk vold at en ikke skjønner at hva som er utenfor normalen. For fornærmede er det et mer helhetlig mareritt enn et stort fokus på enkelthendelser.

3.8.5 Det synbare

Ved mishandling i nære relasjoner har det vært et stort fokus på det fysiske, det synbare og det dokumenterbare. Derav er det stor sannsynlighet at det har vært mindre fokus på det som har skjedd utenom de fysiske hendelsene. Etterforskeren får derfor i oppgave å bringe frem frykten slik at den kan dokumenteres, få frem det totale regimet. Her blir man nødt til å få frem den kroniske spenningstilstanden mange får i sitt eget hjem av personer som står dem nært. Så, hvordan skal man klare å få frem denne frykten? Hvordan skal man klare å bevise det?

3.8.6 Kontrollerende adferd eller psykisk vold?

Kontrollerende adferd er jo abstrakt, det er fornærmedes forklaring, men i tillegg så må det støttes opp under noe som er konkret. Hvis man ikke har fornærmedes forklaring på det, så blir det litt sånn gjetting om hvordan det er å leve med vedkommende. En kontrollhandling

*kan i prinsippet bare være et blikk - som er vanskelig å bevise også*⁵².

Det er lite veiledning i forarbeidene og i rettspraksis når det kommer til hva som er psykisk vold, og hvor den nedre grensen for voldstypen identifiseres. En av dommerne som ble intervjuet i “mishandlingsbestemmelsen, en evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner” forteller at hun aldri har sett en tiltale på kun psykisk vold. Dette fordi “ man kriminaliserer en persons væremåte”, i den forstand at det ikke er hva personen gjør, men hvordan person er som settes i sentrum for psykisk vold.

Det er stor henleggelsesprosent i disse sakene. En av årsakene er de nevnte bevis utfordringene knyttet til familievoldens typiske trekk. Samtidig handler henleggelsene i stor grad om politiets prioriteringer, ressurser og kvaliteten på politiarbeidet. Som tidligere nevnt blir resultatet deretter når politiet har lite kapasitet, kunnskap eller motivasjon for å lete etter bevis. Noen av familievoldssakene blir omregistrert til andre paragrafer, som feks. trusler.

*“Saker om familievold skal i alminnelighet ikke henlegges før alle naturlige etterforskningskritt er forsøkt. Det understrekes at ressursmangel ikke gir grunn til henleggelse av slike saker. Manglende eller tilbaketrukket påtalebegjæring vil regelmessig ikke i seg selv gi grunnlag for henleggelse. Det fremheves også at fornærmede i familievoldssaker bør vanligvis underrettes ved et personlig brev fra politiet. Det bør vurderes å gi en nærmere begrunnelse for henleggelsen, eventuelt i et møte med fornærmede og bistandsadvokat i de alvorlige sakene”*⁵³.

4. Avslutning/oppsummering

Gjennom denne oppgaven har vi sett at det ikke er tilstrekkelig som politi i dag å kun inneha kunnskap om hva som står i strl. §282 og §283. Når det gjelder psykisk mishandling i nære relasjoner er man nødt til å ha kjennskap til både forarbeider og rettspraksis for å vite når man kan starte etterforskning. Videre må man vite hvilke spørsmål man skal stille i avhøret, hvilke

⁵² Mishandlingsbestemmelsen, en evaluering av loven mot mishandling i nærerelasjoner jf strl. § 219 (§ 282/283) av Geir Aas og Tore Andersen, s. 85

⁵³ Rundskriv nr. 3 /2008

bevis man skal sikre og ved dette kunne beskytte borgerne, jf. pl. §2, ivareta kvinnekonvensjonen og få voldsutøveren dømt.

Vilkåret *gjentatt* i strl. §282 virker enkelt og greit og man tenker i utgangspunktet at det er nok med to eller flere hendelser av mishandling. Setter man seg nærmere inn i forarbeider og rettspraksis ser man derimot at dette ikke er nok, da det er nødt til å foreligge et mønster av utrygghet hos fornærmede, som igjen fører til et regime fra voldsutøveren. Uten denne inngående kunnskapen vil det være vanskelig for etterforskeren å få frem nok informasjon fra de ulike partene i saken. Det blir dermed ekstremt vanskelig å få tilstrekkelig med bevis og videre å få dømt gjerningspersonen.

Det fremkommer av oppgaven at etterforskning av psykisk mishandling i nære relasjoner er krevende og utfordrende da det kan være vanskelig for fornærmede å åpne seg for politiet, eller i det hele tatt huske alt som har hendt, da mishandlingen er blitt det normale for henne og hennes liv. Videre har man som etterforsker ofte dårlig tid, som igjen vil påvirke hva og hvor mye fornærmede sier og dermed også kvaliteten på bevisene.

Det er ingen tvil om at vi hadde for lite kunnskap da vi møtte på dette komplekse temaet i løpet av praksisåret vårt. Hadde vi visst hva vi skulle se etter og eventuelt spurt om, er vi rimelig sikre på at det ville blitt startet etterforskning i de sakene, da vilkåret for å starte etterforskning, som nevnt er lavt. Om dette er gjennomgående for politiet generelt i Norge vet vi ikke. En dommer uttalte i mishandlingsbestemmelsen at han aldri hadde sett en tiltale som kun omhandlet psykisk mishandling i nære relasjoner. Her kan vi kanskje se at politiet i Norge har for lite kunnskap på dette området, og at det er med på å underbygge at det skal mye til for å bli tiltalt og dømt for psykisk mishandling i nære relasjoner⁵⁴.

Er det snakk om psykisk mishandling, eller kontrollerende atferd som er normalt innenfor et ekteskap? Kriminaliserer vi vanlige ekteskapsproblemer ved å etterforske psykisk mishandling? Her er det en vanskelig balansegang som ikke kommer tydelig frem i verken forarbeidene eller rettspraksis. Det som virker å være det sentrale i forhold til å bli dømt for psykisk mishandling i nære relasjoner, er mønsteret i voldshandlingene og det regime voldsutøveren skaffer seg ved hjelp av dette. Ved å ha med seg dette inn i etterforskningen, samtidig som man tenker på påtale, de fire straffbarhetsvilkårene og voldsregimet fornærmede har levd i, vil man være bedre rustet til å ta gode og objektive avhør.

⁵⁴ Mishandlingsbestemmelsen, en evaluering av loven mot mishandling i nærerelasjoner jf strl. § 219 (§ 282/283) av Geir Aas og Tore Andersen.

Vi håper denne bacheloroppgaven har belyst både utfordringer og mulige tiltak som vil bedre politiets arbeid mot psykisk mishandling i nære relasjoner, og at man på denne måten vil kunne få dømt flere for denne typen lovbrudd i fremtiden.

Litteraturliste

Litteratur:

Andenæs, J., Myhrer, T-G. (2009). Norsk straffeprosess, kap 21. Oslo: Universitetsforlaget.

Auglend, R. L., Mæland, H. J., & Røsandhaug, K. (2012). Politirett (2. utgave. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Edwardsen, O., Berg, C.R. (2016). Politiets møte med barn: Første fase i etterforskningen. Oslo: Gyldendal akademisk.

Fredriksen, S. (2013). Innføring i strafferett (3. utgave. utg.). Oslo: Gyldendal juridisk.

Grøndahl, P., Stidbeck, U. (2015. (Red.), Rettspsykiatriske beretninger. Oslo: Gyldendal.

Aas, G., Andersen, T. (2017). Mishandlingsbestemmelsen. En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. strl. §219 (§§282/283). PHS Forskning 2017:1.

Storberget, K. (2007). Bjørnen sover. Oslo: Aschehaug.

Wegner, Rolf, B. (2015). Strafferett, spesiell del. (2. utgave). Drammen: Vett & Viten.

Walker, 1979,2000, Politidirektoratets veileder 2008 omtaler dette som voldshjulet

Lover

Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven).

Forskrift 28.juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen).

Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814 (Grunnloven).

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangen i straffesaker (straffeprosessloven).

Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

Internett sider:

<http://www.aftenposten.no/norge/Offer-for-psykisk-vold---Det-hadde-vart-mye-lettere-om-han-hadde-slatt-55894b.html> (November 2016).

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-15-20122013/id716442/sec1#KAP4-1>
(Januar 2017).

Riksadvokatens Rundskriv, Nr. 3 /2008. Familievold. Hentet fra.

<http://www.riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/2008/Rundskrivnr3for2008-Familievold.pdf> (Desember 2016).

EMK artikkel 6, https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2 (Februar 2017).

Rapporter og offentlige dokumenter

NOU 2003:31. Retten til et liv uten vold. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-31/id148994/>

NOU 2002:4. Ny straffelov. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5c86f1ca015f4547a5a620ee8d80071e/no/pdfs/nou200220020004000dddpdfs.pdf>

Ot.prp.nr.113 (2004-2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebed mot vold i nære relasjoner mv.)

Ot.prp. nr. 22(2008–2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28(siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Prop. 97 L (2009-2010) - Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerpning av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Prop-97-L-2009-2010/id598743/>

Dommer:

Tingretten

TVTRA-2012 s. 20908

TFJOR-2015 s. 104284

Lagmannsretten:

LH-2012 s. 120172

LG-2016 s. 70753

LH-2016 s. 110304

Norges Høyeste rett:

Rt-2007 s. 1537

Rt-2010 s. 129

Rt- 2011 s. 34

Rt – 2012 s. 835

Rt-2013 s.879

Annet:

Riksadvokatens Rundskriv fra 23.06.2008. *Familievold*. (Oslo 2008). Tilgjengelig på <http://www.riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/2008/Rundskrivnr3for2008-Familievold.pdf> (Januar 2017).

Riksadvokatens Rundskriv fra 22.12.1999. *Etterforskning*. (Oslo 1999). Tilgjengelig på <http://riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/Eldre dokumenter/Rundskriv/Rundskrivnr3for1999-Etterforskning2.pdf> (Januar 2017).

Riksadvokatens rundskriv fra 11.05.2016. *Politiavhør*. (Oslo 2016). Tilgjengelig på <http://www.riksadvokaten.no/no/dokumenter/rundskriv/Rundskriv+nr.+2%2F2016+-+politiavh%C3%B8r.9UFRLU5e.ips> (Februar 2017).